

Соціально-економічні особливості розвитку трудових ресурсів аграрної сфери регіону

В. КУДЛАЙ,

кандидат економічних наук

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Стаття присвячена аналізу соціально-економічних особливостей розвитку трудових ресурсів аграрної сфери Київської області, використанню рейтингової оцінки трудових ресурсів аграрної сфери регіону. Запропоновано перспективні шляхи розвитку трудових ресурсів аграрної сфери Київської області.

Статья посвящена анализу социально-экономических особенностей развития трудовых ресурсов аграрной сферы Киевской области, использованию рейтинговой оценки трудовых ресурсов аграрной сферы региона. Предложены перспективные пути развития трудовых ресурсов аграрной сферы Киевской области.

The article is devoted the analysis of socio-economic features of development of labour resources of agrarian sphere of the Kiev region, use of rating estimation of labour resources of agrarian sphere of region. The perspective ways of development of labour resources of agrarian sphere of Kievschiny are offered.

Ключові слова: аграрна сфера, трудові ресурси, праця, рейтингова оцінка.

Постановка проблеми. У процесі ринкових трансформацій в аграрному секторі економіки України склалась економічна і соціальна розбалансованість між формуванням і ефективним використанням трудових ресурсів та розвитком сільськогосподарського виробництва. Зазначимо, що найгостріші проблеми пов'язані зі скороченням чисельності сільських мешканців, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, низьким рівнем заробітної плати та доходів, а також конкурентоспроможності трудових ресурсів аграрної сфери; існуванням прихованого безробіття у зв'язку з сезонністю виробництва, погіршенням умов соціального забезпечення. Ці проблеми потребують адекватного вирішення як на макрорівні, так і на регіональному рівні. На жаль, аграрні перетворення на селі супроводжуються занепадом соціальної інфраструктури, погіршенням соціальної складової рівня життя селян¹. Деградаційні процеси соціальної інфраструктури зумовлені недосконалістю державної політики стосовно формування місцевих бюджетів та держав-

ного фінансування об'єктів соціальної інфраструктури на селі. Негативні тенденції у соціально-економічному розвитку села мають глибокі історичні підвалини і накопичувались протягом тривалого часу. Основними причинами такої ситуації більшість дослідників вважають нестабільність соціально-економічного розвитку, непродуманість аграрної політики стосовно сільських жителів та проблеми використання в сільгоспвиробництвах досягнень науково-технічного прогресу². Не можна не погодитись з тим, що ситуація в аграрному секторі економіки нашої країни може позитивно змінитися тільки тоді, коли на всіх рівнях його управління сформується розуміння важливості проблеми розвитку трудових ресурсів, як в кількісному, так і в якісному аспектах³.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження питань формування та ефективного використання трудових ресурсів аграрного сектора економіки зробили відомі вітчизняні та зарубіжні вчені Л. Абалкін⁴, О. Бородіна⁵, В. Геєць⁶, А. Ільїн⁷, В. Онегіна⁸,

¹Татаревська М. С. Рівень життя сільського населення: оцінювання та напрями поліпшення: Монографія. — Одеса, 2007. — 298 с.

²Баланюк І. Ф. Персонал сільськогосподарських підприємств: управлінський аспект / І. Ф. Баланюк, Л. С. Федорняк. — Івано-Франківськ: ЛІК, 2011. — 236 с.

³Михайлова Л. І. Економічні основи формування людського капіталу в АПК. — Суми: Видавництво «Довкілля», 2003. — 326 с.

⁴Абалкін Л. И. Избранные труды: В 4 т. / Вольное экон. о-во России. — М.: Экономика, 2000. — 799 с.

⁵Бородіна О., Прокопа І. Сільський розвиток в Україні: проблеми становлення / О. Бородіна, І. Прокопа // Економіка України. — 2009. — №4. — С. 74–85.

⁶Геєць В. М. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку: Монографія. — К.: Інститут економіки та прогнозування. Фенікс, 2003. — 1008 с.

⁷Ильин А. Е., Ильина Г. В., Максимов Н. С. Совершенствование системы премирования в сельскохозяйственных организациях // Экономика сельского хозяйства и перерабатывающих предприятий. — 2007. — №8. — С. 83–85.

⁸Онегіна В. М. Гідна праця — головний соціально-економічний імператив трансформації // Трансформація сільського господарства та села / За ред. Губені Ю. Е. — Л.: ЛНАУ, 2010. — 416 с.

П. Саблук⁹, Л. Червінська¹⁰, Штефан фон Крамон-Таубадель¹¹, В. Юрчишин¹², К. Якуба¹³ та ін. Нині надзвичайно актуальною є проблема формування і використання трудових ресурсів країни загалом, а також окремих її регіонів. Вітчизняний досвід переконливо свідчить, що в умовах ринкових трансформацій трудовий потенціал аграрної сфери не використовується із достатнім рівнем ефективності¹⁴. Аналіз останніх наукових публікацій свідчить, що трансформації аграрного укладу, функціонування високо інтегрованих корпоративних формувань (агрохолдингів) не забезпечують раціональне та інтенсивне використання трудового потенціалу аграрної сфери регіону.

В. Дієсперов у своїй праці¹⁵ досліджує діяльність сільськогосподарських підприємств Київської області у районному розрізі та обґрунтовує можливість поліпшення ситуації із зайнятістю в сільській місцевості за рахунок інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Автори колективної монографії¹⁶ за редакцією М. Маліка наводять результати дослідження соціально-трудового потенціалу села, аналізують проблеми демографічного стану, використання трудових ресурсів, зайнятості та безробіття. Значна увага зосереджена на проблемах управління розвитком сільських територій, кластерних і кооперативних формувань в аграрній сфері.

П. Канівський аналізує причини невирішених проблем у соціально-економічній сфері села та пропонує організаційно-господарські заходи, реалізація яких буде сприяти відродженню та успішному розвитку аграрного сектора економіки¹⁷.

Зауважимо, що в умовах зменшення чисельності сільських жителів та недостатніх фінансових можливостей для відродження сільських населених пунктів, серед фахівців поширена думка про необхідність застосування політики концентрації проживання більшості сільських жителів в агломераціях зі стабільним попитом на робочу силу та умовами для дотримання державних соціальних стандартів і державних соціальних гарантій для забезпечення життєдіяльності селян¹⁸.

Невирішені раніше проблеми. Проте окремі питання, пов'язані з особливостями регіонального розвитку трудового потенціалу на рівні адміністративно-територіальних районів області та його ефективного використання в аграрній сфері в сучасних умовах, залишаються ще недостатньо вивченими. Таким чином, очевидна необхідність здійснення дослідження в цьому напрямі.

Мета дослідження — виявлення соціально-економічних, демографічних особливостей розвитку трудових ресурсів аграрної сфери Київської області, проведення рейтингової оцінки адміністративно-територіальних районів Київської області, а також обґрунтування рекомендації щодо підвищення ефективності використання трудового потенціалу в аграрній сфері регіону.

Основні результати дослідження. Станом на 1 січня 2011 р. в сільській місцевості Київської області проживало 669,4 тис. осіб, що становить майже 5% сільських мешканців в цілому по Україні. Серед адміністративно-територіальних районів області перше місце за щільністю населення займає Києво-Святошинський район, що пов'язано з його близьким розташуванням до Києва. Структура сільського населення Київської області наведена в табл. 1. Дані табл. 1 свідчать, що загальне зменшення наявного населення в області порівняно з 2008 р. становить 21 тис. осіб, а сільського — 25 тис. осіб, при цьому сільське населення в працездатному віці зменшилось на 9 тис. осіб. Щодо частки сільського населення в працездатному віці у 2010 р., то в Україні вона дорівнювала 56,2%, а в Київській області на 1,8 в. п. менше. Частка сільського населення у віці старшому за працездатний в регіоні на 4 в. п. вища порівняно з аналогічним показником в Україні, що є негативним фактором формування та розвитку трудових ресурсів. Досить висока частка населення старше за працездатний вік (30,24%) та низька частка молодше за працездатний вік (15,3%) є також свідченням несприятливих демографічних передумов для відтворення трудових ресурсів аграрної сфери регіону.

⁹ Аграрна реформа в Україні / П. І. Гайдучкий, П. Т. Саблук, Ю. О. Лупенко, В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров; Ред.: П. І. Гайдучкий; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. Економіки». — К.: ННЦ «ІАЕ», 2005. — 422 с.

¹⁰ Червінська Л. П. Мотивація трудової діяльності в аграрній сфері. — К.: ПАРАПАН, 2003. — 322 с.

¹¹ Сільське господарство України: криза та відновлення / За редакцією Штефана фон Крамона-Таубаделя, С. Дем'яненко, А. Куна. — К.: Гарант-Сервіс, 2004. — 207 с.

¹² Юрчишин В. В. Деякі соціальні та психологічні проблеми сільського господарства // Економіка АПК. — 2005. — №3. — С. 13–20.

¹³ Якуба К. І. Життєвий і трудовий потенціал сільського населення України: теорія, методологія, практика — К.: ІАЕ УААН, 2007. — 362 с.

¹⁴ Єрмаков О. Ю., Величко О. В. Формування і ефективність використання трудових ресурсів в сільськогосподарських підприємствах: Монографія. — К.: Аграр Медіа Груп, 2010. — 174 с.

¹⁵ Дієсперов В. С. Ефективність виробництва сільськогосподарських підприємств Київського регіону. К.: ННЦ ІАЕ, 2012. — 72 с.

¹⁶ Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка, підприємництво, менеджмент): монографія / за ред. М. Й. Маліка. — К.: ННЦ ІАЕ, 2012. — 642 с.

¹⁷ Канівський П. К. Становлення і розвиток сільського господарства України: монографія. — К.: ННЦ ІАЕ, 2011. — 86 с.

¹⁸ Соціально-економічні засади розвитку сільських територій (економіка, підприємництво, менеджмент): монографія / за ред. М. Й. Маліка. — К.: ННЦ ІАЕ, 2012. — 642 с.

Особливістю розвитку трудових ресурсів Київщини є поєднання депопуляції з прогресуючим старінням сільського населення та погіршення його інших якісних характеристик, насамперед здоров'я. У зв'язку з цим доцільно активно заохочувати молодь та людей працездатного віку селитись саме в сільській місцевості. Ми погоджуємось з думкою О. Олійника¹⁹, що для цього потрібно змінювати ставлення до проживання на селі, починаючи з рівня держави, за допомогою застосування маркетингу соціальної сфери та економічних заходів. Першим кроком на шляху до покращення ситуації в цьому питанні є розробка науково обґрунтованої програми подолання демографічної кризи. Вона має передбачати підтримку фермерства за допомогою погашення кредитів на придбання чи побудову житла, техніки та інших засобів для ведення фермерського господарства.

Важливим маркером суспільно-економічного добробуту населення є показник смертності немовлят (чисельність померлих на 1000 живонародже-

них). Позитивною тенденцією є його зменшення в 1,8 разу протягом останнього десятиріччя, проте він перевищує аналогічні показники економічно розвинутих країн. Протягом досліджуваного періоду відбулось зниження сумарного показника народжуваності з 2,2 дитини у 1990 р. до 1,4 дитини у 2010 р. (для розширеного відтворення цей показник повинен становити не менше 2,4 дитини).

Проведені дослідження свідчать про зростання смертності сільських жителів порівняно з міськими, а також про багаторазове перевищення смертності сільських чоловіків працездатного віку порівняно зі смертністю жінок (тривалість життя жінок на 12 років більша).

Особливістю соціально-економічного розвитку сільської місцевості регіону є від'ємний характер міграційного балансу, який формується за рахунок молодих вікових категорій. Негативно впливає на демографічний розвиток села і той факт, що серед молоді, яка мігрує з села, жінок в 1,8 разу більше, ніж чоловіків. Така ситуація пояснюється низкою

Таблиця 1

Динаміка чисельності населення в Україні та Київській області (на 1 січня)

Показники	Україна					Київська область				
	2008	2009	2010	2011	2011 до 2008, %	2008	2009	2010	2011	2011 до 2008, %
Наявне населення всього, млн. осіб	46,2	46,1	46,0	45,8	99,1	1,737	1,728	1,722	1,716	98,9
Постійне населення всього, млн. осіб	46,19	46	45,8	45,6	98,7	1,732	1,722	1,716	1,712	98,8
Сільське населення всього, млн. осіб	14,8	14,5	14,5	14,4	97,3	0,689	0,678	0,669	0,664	96,3
Частка сільського населення, %	32,0	31,5	31,5	31,4	98	39,6	39,2	38,9	38,7	97,7
Сільське населення в працездатному віці, млн. осіб	8,2	8,16	8,12	8,09	98,7	0,373	0,369	0,366	0,364	97,59
Частка сільського населення в працездатному віці, %	55,4	56,3	56,01	56,2	101,4	54,14	54,42	54,71	54,4	100,48
Частка сільського населення у віці молодшому за працездатний, %	17,59	17,42	17,33	17,25	98,07	15,23	15,21	15,29	15,3	100,46
Частка сільського населення у віці старшому за працездатний, %	26,97	26,77	26,70	26,56	98,48	31,02	30,75	30,55	30,24	97,49

Розраховано за даними²⁰

¹⁹ Олійник О. В. Економічний механізм сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. — Х. : Міськдрук. — 2012. — 272 с.

²⁰ Статистична інформація // Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Київській області // www.oblstat.kiev.ua.

причин соціально-економічного характеру: низьким рівнем добробуту селян, неможливістю працевлаштування та отримання якісної освіти, низьким рівнем забезпеченості сіл об'єктами соціальної інфраструктури. Зменшення чисельності населення в сільській місцевості впливає на зменшення кількості сіл та їх здібнення. Так, частка сіл з кількістю жителів до 100 осіб протягом досліджуваного періоду зросла до 20% в загальній сукупності. Розукрупнення сіл зумовлює занепад виробничої і соціальної структури на селі. Аналіз динаміки демографічних тенденцій в аграрній сфері регіону загалом є свідченням демографічної кризи, проте серед негативних явищ можна виділити позитивну тенденцію до зниження природного скорочення сільського населення.

Київщина — провідна агропромислова область України. На підприємствах Київської області виробляється 13% загальнодержавних обсягів молока, 12% м'яса, 9% цукру і майже 4% ковбасних виробів. За обсягом сільськогосподарського виробництва Київщина протягом останнього десятиріччя займає перше місце серед регіонів України. У структурі сільськогосподарської продукції переважає рослинництво (55,7%), в якому домінує виробництво картоплі та зернових. У тваринництві лівова частка припадає на виробництво м'яса птиці, свинини, вирощування ВРХ (65%), а 18,2% — виробництво яєць.

Трансформаційні зрушення, які відбулися за останні роки в області, вплинули на кількість та структуру сільськогосподарських підприємств за формами власності. Так, у 2010 р. їх налічувалось 1855, що на 19,7% менше порівняно з 2006 р. Зокрема, кількість приватних підприємств за досліджуваній період зменшилась на 7,1%, виробничих кооперативів — на 35,4, державних підприємств — на 32,7, фермерських господарств — на 25,6, інших — на 28,4%.

Діяльність великих агрохолдингів у регіоні (орендують від 100 до 300 тис. га землі) впливає на зменшення кількості фермерських господарств та кооперативів, веде до зростання безробіття серед селян, сприяє поляризації та соціальній нестабільності в суспільстві, погіршує екологічний стан сільських територій. Ми підтримуємо думку науковців, які вважають, що для усунення соціальних проблем, створених агрохолдингами у сільській місцевості, необхідно в законодавчому порядку зобов'язати їх реєструватися у сільських рада за місцем оренди сільськогосподарських угідь та сплачувати податки в місцеві бюджети. Слід також розробити механізм і науково-обґрунтовані нормативи відрахувань на

створення робочих місць працевдатним, але не працевлаштованим орендодавцям земель, а також відрахувань коштів у фонд зайнятості на допомогу по безробіттю, на розвиток виробничої та соціальної інфраструктури, на усунення екологічних наслідків для села з урахуванням напряму виробничої діяльності агрохолдингів регіональних особливостей сільської місцевості²¹.

Протягом останнього десятиріччя в Київській області чисельність зайнятих у сільському господарстві зменшилась на 62%, а в Україні лише на 29%. Це свідчить про значну диверсифікацію зайнятості в Київській області у зв'язку з технологічно-інноваційною та інвестиційною привабливістю столичного регіону, міграційним рухом сільського населення в столицю, де найвищий рівень оплати праці в цілому по Україні.

Результати досліджень свідчать про значне зростання тіньової зайнятості без оформлення трудових договорів; зростання чисельності працівників, які працюють неповний робочий день (тиждень) або знаходяться у відпустках без збереження заробітної плати. Також до негативних тенденцій можна віднести зростання кількості розірвання трудових договорів між приватними підприємствами та найманим працівником.

Ключовим фактором, що безпосередньо впливає на ефективність використання трудових ресурсів аграрної сфери є рівень оплати праці. Проведені нами дослідження свідчать, що розмір середньомісячної заробітної плати у працівників сільського господарства протягом досліджуваного періоду в середньому в півтора рази менше середнього показника в економіці області. При цьому рівень заробітної плати працівників сільського господарства Київської області є найбільшим серед областей країни і перевищує середній показник в галузі на 30%. Так, заробітна плата працівників сільського господарства у 2010 р. в Україні складала 63,9% середнього рівня по економіці, а в Київській області — 79,3%.

Аналіз розподілу працівників за рівнем освіти за різними видами економічної діяльності свідчить, що найнижчий показник освіченості в регіоні у працівників, зайнятих в сільському господарстві, мисливстві та пов'язаних з ним послугах (лише 13% працівників мають повну вищу освіту). Це є свідченням низької конкурентоспроможності трудових ресурсів аграрної сфери регіону. Позитивною тенденцією є підвищення частки працівників з повною вищою освітою в 2010 р. порівняно з попереднім роком в усіх галузях економіки на 1,3 в. п., а в сільському господарстві на 1,8 в. п. відповідно.

²¹ Александров М. С. Основные направления повышения материального добробуту та поліпшення соціального захисту сільського населення. — К. : ННЦ ІАЕ, 2012. — 642 с.

Підвищенню конкурентоспроможності трудових ресурсів, зростанню продуктивності праці сприяє професійна підготовка й перепідготовка персоналу. Але, на жаль, слід зазначити, що протягом 2009–2010 рр. відбулось зменшення масштабів підготовки працівників для сільського господарства в два рази, що є свідченням зниження якості кадрового забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Зменшення чисельності працівників сільського господарства, які пройшли підвищення кваліфікації, є загрозливим фактором зниження освітнього і кваліфікаційного рівня трудових ресурсів аграрної сфери, а отже – і зниження конкурентоспроможності галузі в цілому. Необхідно зазначити, що непривабливість галузі сільського господарства для високоосвічених кадрів пояснюється, в першу чергу, найнижчим рівнем оплати праці працівників цієї галузі та незадовільними побутовими, культурними умовами сільських мешканців. Таким чином, низький рівень мотивації трудової діяльності на селі, нерозуміння значення кадрового потенціалу з боку роботодавців, зменшення чисельності зайнятих у молодому віці та з вищою освітою, разом із несприятливим підприємницьким середовищем гальмує як позитивні процеси розвитку існуючих підприємницьких структур, так і становлення нових підприємств²². Загострення соціально-економічних проблем в аграрній сфері потребує формування і розвитку соціального капіталу.

Аналіз та оцінювання соціально-економічних особливостей розвитку трудових ресурсів доцільно проводити за допомогою рейтингового підходу. Підґрунтям рейтингової оцінки є врахування соціально-економічних показників, які безпосередньо впливають на розвиток трудових ресурсів аграрної сфери регіону. Також варто зазначити, що рейтингова оцінка враховує практичні потреби органів місцевого управління при прогнозуванні та пошуці резервів соціально-економічного розвитку регіону.

Для здійснення рейтингової оцінки трудових ресурсів на рівні адміністративно-територіальних районів Київської області нами було обрано такі параметри: x_1 – чисельність трудових ресурсів аграрної сфери регіону, осіб; x_2 – чисельність народжених на 1000 осіб в сільській місцевості, осіб (загальний коефіцієнт народжуваності, %); x_3 – чисельність померлих на 1000 осіб в сільській місцевості (загальний коефіцієнт смертності, %); x_4 – виробництво валової продукції сільського господарства на 1 працівника аграрної сфери, тис. грн.; x_5 – виробництво валової продукції сільського господар-

ства на 1 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.; x_6 – прибуток на 1 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.; x_7 – прибуток на 1 працівника, тис. грн.; x_8 – прибуток на 1 грн. витрат, грн.; x_9 – рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва, %; x_{10} – чисельність прибулих в розрахунку на 1000 осіб наявного населення (загальний коефіцієнт прибуття, %); x_{11} – чисельність вибулих в розрахунку на 1000 осіб наявного населення (загальний коефіцієнт вибуття, %); x_{12} – чисельність працездатного населення в сільській місцевості, осіб. Таким чином, серед обраних показників лише два – загальний коефіцієнт смертності та загальний коефіцієнт вибуття – мають негативний вплив на потенційні можливості соціально-економічного розвитку територіально-адміністративних районів області. За базу порівняння прийнято середні значення показника за сукупності загалом x_i або еталонні значення (стандарт). Тоді індивідуальне значення кожного району (z_{ij}) можна представити як: $z_{ij} = x_{ij} / x_i$. На основі визначення z_{ij} по кожному з показників для конкретного адміністративно-територіального району обчислюють їх середню арифметичну, яку називають багатовимірною – вираз z_j . Для забезпечення однакової спрямованості впливу всіх показників при об'єднанні їх в інтегральну оцінку застосовується рівняння x_{si} / x_{dsi} , яке відображає позитивний вплив зменшення значення показників x_3 та x_{11} .²³

Таким чином, рейтингова оцінка територіально-адміністративних районів Київської області базується на розрахунку багатовимірної середньої величини. Розрахунки багатовимірної середньої (z_j) на основі фактичних значень вищезазначених показників наведено в табл. 2.

Результати рейтингу свідчать, що найвищої рейтингової оцінки досяг Володарський район, середній бал якого складає 3,1. Це відбулося за рахунок кращих порівняно з іншими районами соціально-економічних показників. Перш за все необхідно відмітити найвищі обсяги виробництва валової продукції на 1 працівника і на 1 га сільськогосподарських угідь у Володарському районі, що у 7 та 16 разів відповідно більше середнього значення за адміністративно-територіальними районами Київщини. Суттєвий позитивний вплив на величину багатовимірної середньої арифметичної здійснює прибуток на 1 га сільськогосподарських угідь та на 1 працівника. Так, у Володарському районі ці показники в 5 та 1,2 разу більше середніх обласних значень.

Відповідно здійсненим розрахункам Бориспільський, Васильківський, Макарівський, Поліський райони мають середню рейтингову оцінку (2,8–1,4), Бровар-

²² Малік М. Й. Шпикуляк О. Г. Кадровий потенціал аграрних підприємств: управлінський аспект. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2005. – 370 с.

²³ Велічко О. В. До питання рейтингової оцінки використання трудових ресурсів у сільськогосподарських підприємствах // Економіка АПК. – 2011. – №6. – С. 101–103.

Таблиця 2

Багатовимірні середні розвитку трудових ресурсів аграрної сфери Київської області, 2010 р.

Територіально-адміністративний район	Відносні показники												
	x_{11}/z_1	x_{12}/z_2	x_{13}/z_3	x_{14}/z_4	x_{15}/z_5	x_{16}/z_6	x_{17}/z_7	x_{18}/z_8	x_{19}/z_9	x_{20}/z_{10}	x_{21}/z_{11}	x_{22}/z_{12}	z_1
Баришівський	1,8	1,0	0,9	0,5	0,5	-1,5	-0,8	-0,73	-0,30	0,98	0,86	1,04	0,4
Білоцерківський	1,9	0,9	1,0	0,5	0,3	0,6	0,5	0,94	0,85	1,57	1,28	1,25	1,0
Богуславський	0,4	0,9	1,1	0,6	0,2	0,0	0,0	0,00	0,59	1,43	1,33	0,69	0,6
Бориспільський	1,6	0,9	0,8	0,6	0,3	7,8	7,4	5,06	4,33	1,35	0,79	2,13	2,8
Бородянский	0,1	1,2	0,9	0,5	0,2	0,0	0,0	-0,03	-0,01	1,08	0,64	0,85	0,4
Броварський	2,2	1,2	0,9	1,5	1,9	1,2	0,5	0,44	0,42	1,03	0,73	1,99	1,2
Васильківський	1,4	1,0	1,0	0,8	0,4	3,1	3,4	4,20	4,20	0,82	0,88	1,36	1,9
Володарський	0,8	1,0	1,2	7,0	15,9	5,3	1,2	1,37	1,13	0,87	1,15	0,42	3,1
Вишгородський	1,8	1,2	0,8	0,3	0,3	-0,8	-0,4	-0,16	0,14	0,91	0,76	1,64	0,5
Згурівський	0,5	0,9	1,2	1,7	0,4	0,7	1,5	1,03	1,19	0,60	1,31	0,45	1,0
Іванківський	0,2	1,0	1,2	0,6	0,2	-0,1	-0,1	-0,56	-0,45	1,07	0,91	0,75	0,4
Кагарлицький	1,2	0,9	1,0	0,8	0,3	0,5	0,6	0,95	0,88	1,14	0,82	0,74	0,8
Києво - Святошинський	1,9	1,2	0,7	0,2	0,7	-0,2	0,0	-0,12	-0,06	1,30	0,75	3,33	0,8
Макарівський	0,4	1,1	1,1	1,4	0,5	2,5	3,4	1,80	1,55	0,80	1,06	0,98	1,4
Миронівський	0,8	0,9	1,0	0,7	0,3	1,2	1,7	0,87	0,77	1,07	1,01	0,87	0,9
Обухівський	0,8	1,2	1,0	0,4	0,2	0,1	0,1	0,29	0,36	0,85	0,73	0,59	0,5
Переяслав-Хмельницький	1,0	0,9	1,1	0,9	0,3	0,6	1,0	1,19	1,72	0,93	0,99	1,10	1,0
Поліський	0,1	0,8	1,0	1,2	0,3	1,0	2,0	4,59	3,99	1,01	1,24	0,20	1,4
Рокитнянський	1,0	1,0	1,1	0,8	0,5	1,9	1,4	1,08	0,85	0,69	1,21	0,58	1,0
Сквирський	0,7	0,9	1,0	0,8	0,3	0,1	0,2	0,27	0,46	1,28	0,97	0,79	0,7
Ставищенський	0,9	0,9	0,9	0,8	0,3	0,1	0,2	0,28	0,22	0,27	1,09	0,61	0,6
Таращанський	0,8	0,9	1,1	0,4	0,2	0,3	0,3	0,64	0,57	0,99	1,41	0,65	0,7
Тетіївський	1,1	0,9	0,9	0,5	0,2	0,4	0,4	0,80	0,81	1,02	1,26	0,72	0,7
Фастівський	0,4	1,2	1,1	1,0	0,2	0,1	0,2	0,32	0,37	0,79	0,73	0,80	0,6
Яготинський	0,9	1,0	1,1	0,5	0,2	0,2	0,3	0,47	0,41	1,16	1,09	0,49	0,7

ський, Білоцерківський, Кагарлицький. Києво-Святошинський, Миронівський, Рокитнянський, Сквирський, Переяслав-Хмельницький, Таращанський, Тетіївський, Яготинський – нижче середньої (1,2–0,7), Згурівський, Богуславський, Баришівський, Бородянский, Вишгородський, Іванківський, Обухівський, Ставищенський, Фастівський райони – низьку (1–0,4).

Відзначимо, що за демографічними чинниками (чисельність трудових ресурсів аграрної сфери, чисельність працездатного населення, а також коефіцієнти народжуваності, смертності, прибуття і вибуття), Володарський район не займає провідних позицій. Проведена нами рейтингова оцінка, виконана на основі демографічних критеріїв, виводить на перше місце Києво-Святошинський район, в якому проживає найбільша чисельність сільського населен-

ня (79,8 тис. осіб) та найбільша чисельність сільсько-го працездатного населення (48,5 тис. осіб). Це є сприятливим демографічним чинником для формування та розширеного відтворення трудового потенціалу. Порівняно з іншими районами Києво-Святошинський володіє найбільшим потенційним запасом щодо формування трудових ресурсів та має низку соціально-економічних переваг. Зокрема, він розташований у приміській зоні міста Києва, що зумовлює специфіку не тільки виробництва тут сільськогосподарської продукції, а й міграційного руху населення цього району та розподіл його трудового потенціалу за галузями економіки і сферами зайнятості. Зокрема, із загальної чисельності працюючих у цьому районі лише 9% зайнято у сільському господарстві проти 25% у середньому по районах Київської області²⁴. Варто зазначи-

²⁴ Якуба К. І., Дієсперов В. С. Сільськогосподарські кадри Київщини // Економіка АПК. – 2012. – №3. – С. 12–16.

ти, що проведення систематичної рейтингової оцінки трудових ресурсів районів області дає можливість визначити об'єктивні та суб'єктивні детермінанти, від яких залежить трудовий потенціал, а також перспективні шляхи покращення соціально-економічних, демографічних умов розвитку в аграрній сфері.

Висновки. Таким чином, результати рейтингової оцінки є значним теоретико-практичним підґрунтям розробки сучасної моделі розвитку трудових ресурсів Київської області. Важливою передумовою оптимізації зайнятості трудових ресурсів аграрної сфери є прискорений розвиток виробничої і соціальної інфраструктури на селі. Створення на рівні адміністративно-територіальних районів сприятливих умов для розвитку самозайнятості сільських мешканців, запровадження гнучких форм зайнятості є дієвим інструментом впливу на соціально-економічний стан регіону. Пріоритетним напрямом програми повинно стати стимулювання інтенсивних, трудомістких видів сільськогосподар-

ського виробництва (овочівництва, молочне скотарство, свинарство).

Оздоровлення демографічної ситуації в аграрній сфері Київщини нерозривно пов'язане з позитивними змінами у сфері соціально-трудова відносин,

Вирішення соціально-економічних проблем аграрної сфери регіону повинно відбуватись у співпраці державних, регіональних і місцевих органів влади. Соціальне партнерство у такому форматі передбачає багатоканальне інвестування розвитку соціальної інфраструктури. Світовим досвідом доведено, що за рахунок бюджетного фінансування (централізованого та місцевих бюджетів) забезпечується мінімальний обсяг соціальних послуг населенню згідно з соціальними стандартами і нормативами. Позабюджетні кошти слід формувати за рахунок оренди підприємств соціальної інфраструктури, залучення благодійних коштів підприємств розташованих на території села.

Сучасні проблеми формування системи робочих місць в умовах інноваційного розвитку економіки

Л. КОЛЄШНЯ,
кандидат економічних наук,
Н. АНІШИНА,
кандидат економічних наук
НДІ праці і зайнятості населення
Міністерства соціальної політики України і НАН України

У статті розглядаються проблеми формування системи робочих місць у регіонах в умовах інноваційного розвитку економіки України.

В статье рассматриваются проблемы формирования системы рабочих мест в регионах в условиях инновационного развития экономики Украины.

The article is devoted to issues of forming the system of workplaces in regions, in the context of innovative development of Ukrainian economy.

Ключові слова: *інноваційні діяльність, робочі місця, модернізація, пріоритетні галузі, регіональна політика.*

Економічне зростання неможливе без розвитку гнучкого ринку праці та створення нових ефективних робочих місць. Важливість цієї проблеми визначається необхідністю проведення модернізації ключових галузей економіки у зв'язку з впровадженням інноваційної моделі розвитку економіки за рахунок залучення нових обсягів інвестицій.

Головною рушійною силою економічного зростання має стати впровадження інноваційної моделі еко-

номічного розвитку за рахунок інвестиційної діяльності. Це, в свою чергу, призведе до появи нових, якісних, високопродуктивних робочих місць та до збільшення потреби економіки в робочій силі. У зв'язку з цим, протягом п'яти–семи років необхідно відтворити на новій основі систему робочих місць практично всієї індустріальної сфери. Для цього необхідно вивести українське виробництво на новий більш високий технічний рівень, особливо у галузях, які потребують реконструкції та модернізації. Проте

вирішити цю проблему без державної підтримки дуже складно, оскільки необхідно мати Державні програми соціально-економічного розвитку і структурної перебудови економіки України на перспективу та враховувати тенденції розвитку ринку праці у кожному регіоні.

Підґрунтям економічного зростання та створення ефективних робочих місць, а також основою формування системи робочих місць є інноваційний розвиток промислових підприємств. Проте в Україні інноваційну діяльність здійснює лише кожне одинадцяте підприємство (тобто 9,0%), тоді як у розвинутих країнах частка інноваційно активних підприємств сягає 70%¹.

Аналіз ситуації щодо впровадження інновацій за 2008–2011 рр. виявив наступні тенденції²:

- кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації, за 2008–2011 рр. збільшилась з 1160 до 1327 одиниць, або на 14,4%; обсяги інноваційних витрат у промисловості зросли на 19,5%, у тому числі на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – на 36,8%;

- фінансово-економічна криза спричинила зниження інноваційної активності в промисловості. Тільки у 2009 р. порівняно з 2008 р. кількість промислових підприємств, що впроваджували нові технологічні процеси, скоротилась з 515 до 452 одиниць, або на 12,2%; обсяги інноваційних витрат у промисловості зменшилися на 33,7%, особливо на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – на 35,1%;

- починаючи з 2008 р. обсяги інноваційних витрат на наукові та науково-технічні дослідження і розробки у промисловості постійно зростали (у 2008 р. витрачалося 10,4%, у 2009 р. – 10,6%, у 2010 р. – 12,4% від загального обсягу витрат, проте у 2011 р. їх частка скоротилась до 7,5%.

Особливої актуальності ця проблема набуває в період реконструкції та модернізації економіки, які необхідно провести для забезпечення сталого розвитку нашої держави.

До галузевих пріоритетів програм модернізації були віднесені:

- енергетика, підвищення енергоефективності та енергозабезпечення, оскільки показник енергоємності ВВП України є одним з найвищих у світі (в 2,5 рази вище за середній рівень енергоємності ВВП у розвинутих країнах);

- машинобудування, частка якого в загальній структурі промисловості України до 2015 р. має зрости до 20%;

- агропромисловий комплекс;
- розвиток інфраструктури та житлове будівництво;
- медицина та інформація.

Розвиток запланованих пріоритетних напрямів економіки потребує фінансової підтримки з боку держави, суб'єктів господарювання та приватних інвесторів, особливо іноземних. Міністерством економіки разом з центральними та місцевими органами виконавчої влади підготовлено перелік інвестиційних проектів інноваційного характеру для започаткування їх реалізації з 2011 р. До переліку включено 163 проекти інноваційного характеру на суму 368 млрд. грн. Галузева структура інвестиційних проектів за рівнем фінансування має такий вигляд:

- більше 50% від загальної вартості припадає на проекти розвитку паливно-енергетичного комплексу, зокрема електроенергетику – модернізацію ТЕС, будівництво нових атомних енергоблоків, використання альтернативних джерел енергії та розвиток електромереж; реконструкцію нафто- та газотранспортних систем;

- 16% – проекти з розвитку інфраструктури – будівництво та реконструкція автодоріг загальнодержавного значення, зокрема в межах міжнародних транспортних коридорів, морських портів, міжнародних аеропортів та вокзалів, розвиток залізниці, створення інфраструктурних об'єктів за програмою «Євро-2012», а також модернізація об'єктів житлово-комунального господарства, житлового будівництва, поліпшення стану водних об'єктів та систем водопостачання;

- понад 12% – проекти для розвитку металургії, хімічної промисловості, вугледобування, видобування нафти і газу;

- 9% – національні проекти соціальної спрямованості, а саме: «Якісна вода», «Відкритий світ», «Олімпійська надія-2022» та «Нове життя»;

- лише 5% – проекти з розвитку машинобудування;

- 4,7% – національні проекти з житлового будівництва та комунального господарства («Доступне житло» і «Чисте місто»);

- близько 3% – національні проекти, які передбачають створення нових та модернізацію діючих потужностей з виробництва, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції, оновлення парку сільськогосподарської техніки, будівництва тваринницьких комплексів, збільшення експортного потенціалу й підвищення конкурентоспроможності галузі тощо.

¹ Вакулєнко В. О. Розвиток інноваційного підприємства в Україні / Проблеми інноваційного розвитку / Науково-практичний журнал. К.: 2011. – №1. – С. 53.

² Статистичний щорічник України за 2011 рік, Київ: ТОВ «Август Трейд», 2012. – С. 324–325.

Як бачимо, вагоме місце за рівнем фінансування посідає промисловість. Проте, для промисловості України характерний високий ступінь зносу основних виробничих фондів у всіх капіталоемних галузях (на підприємствах енергетики, металургії, машинобудування, транспорту — 80–90%, неефективна структура промисловості (збільшення частки добувної промисловості з 8,4% у 2009 р. до 11,0% у 2011 р., виробництва та розподілення електроенергії газу та води — відповідно з 22,4% до 22,7%, низькі темпи зростання питомої ваги машинобудування, відповідно з 10,6% до 11,6%)^{3,4}. Це свідчить про переважання низькотехнологічних виробництв в економіці країни. Тому, в першу чергу, необхідно нарощувати технологічний рівень і не розвивати одночасно всі капіталоемні галузі, де ступінь зносу основних виробничих фондів надзвичайно високий.

В Україні з метою реструктуризації економіки і закріплення позитивних тенденцій економічного та соціального розвитку розроблена Стратегія «Україна 2020: стратегія національної модернізації», в якій визначені сильні та слабкі сторони української економіки, сприятливі можливості та загрози для економічного прориву⁵.

Проте у Стратегії визначено лише загальні напрями розвитку трудового потенціалу, зокрема одним із завдань є підтримка досягнутого рівня зайнятості населення та сприяння розширенню сфери застосування праці економічно активного населення.

У цьому документі відсутня конкретизація тактики створення нових робочих місць:

1) де створювати — у яких регіонах та в яких галузях;

2) яким чином створювати — джерела інвестицій;

3) для чого створювати — під які потреби (в тому числі у професійному розрізі);

4) якими мають бути якісні параметри створюваних робочих місць — кваліфікаційний рівень, заробітна платня, умови праці та багато іншого.

Це не лише не вирішує проблеми продуктивної зайнятості, а й містить у собі потенційну загрозу розширення маргінальної зайнятості — зайнятості на неконкурентоспроможних робочих місцях з незадовільними умовами та низькою продуктивністю праці, що не забезпечує доходів навіть на рівні прожиткового мінімуму, тому постає необхідність ввести додатковий розділ щодо забезпечення зайнятості населення шляхом створення нових робочих місць в галузях економіки та регіонах України.

На сьогоднішній день в країнах з ринковою економікою державна економічна політика орієнтується на вирівнювання регіональної економічної диференціації, тобто перевага надається, крім галузевого розподілу фінансів ще й регіональному, оскільки він вважається більш ефективним.

Так у Фінляндії, наприклад, держава надає необхідну підтримку іноземним інвесторам, які планують здійснювати діяльність в економічно менш розвинутих регіонах. У Франції кожен регіон укладає з державою планові контракти, які залучають обидві сторони до певної програми інвестицій та вносяться як пріоритетний напрям фінансування в націо-

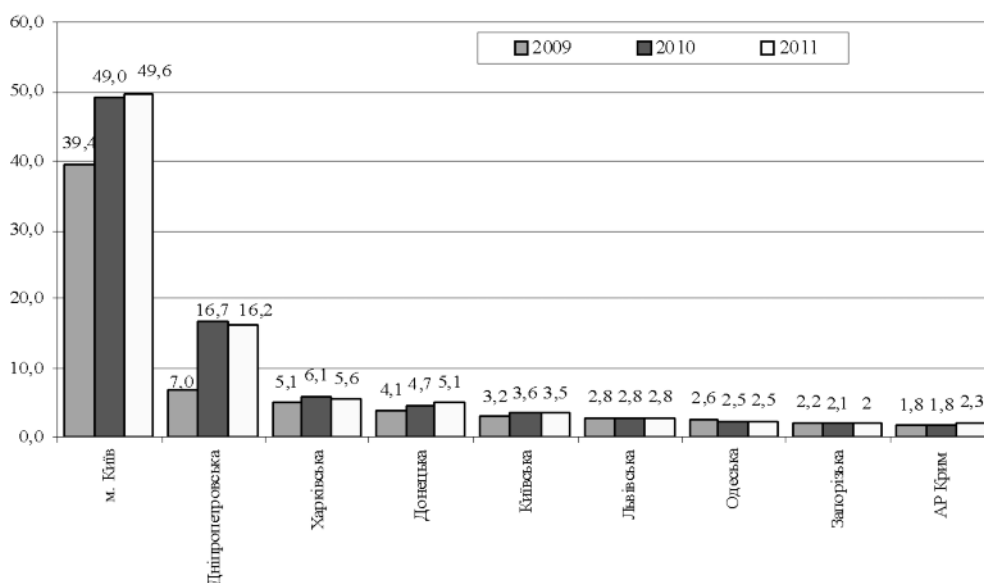

Рис. 1. Розподіл прямих іноземних інвестицій за основними регіонами України у 2009–2011 рр., %

³ Статистичний щорічник України за 2009 рік, Київ. ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. — С. 108.

⁴ Статистичний щорічник України за 2011 рік, Київ. ТОВ «Август Трейд», 2012. — С. 106.

⁵ Україна 2020. Стратегія національної модернізації. 2011. Електронний ресурс // Режим доступу: www.kmu.gov.ua/control/publish.

Таблиця 1

Створення робочих місць всього по Україні за видами інноваційної діяльності у 2010–2012 рр. (за даними обстежень 336 підприємств)

Всього по Україні	2010 факт	2011 факт	2012 очікуване
Створення робочих місць, одиниць	10078	11000	9603
у тому числі за видами інноваційної діяльності, %			
продуктова	59,3	64,6	65,5
технологічна	22,0	17,8	20,0
ринкова	2,7	2,5	2,8
організаційна	16,0	15,1	11,6

нальний план держави, спрямовуючи додаткові кошти у найбільш проблемні регіони. Така політика здійснюється у вигляді реструктуризації економіки регіонів шляхом сприяння поліпшенню регіональної інфраструктури і створенню робочих місць у пріоритетних галузях за допомогою інвестиційних грантів⁶.

В Україні розподіл прямих іноземних інвестицій та інвестицій в основний капітал в регіональному розрізі не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку регіонів (рис. 1). До дев'яти регіонів: Дніпропетровської, Харківської, Донецької, Київської, Львівської, Одеської, Запорізької областей, Автономної Республіки Крим та до міста Київ надходило більше всього інвестицій у 2011 р. – 89,6%, у 2010 р. – 89,3% проти 68,2% у 2009 р. від рівня усіх залучених прямих іноземних інвестицій. Це саме ті регіони, які на сьогодні вже є економічно розвинутими та найпривабливими для іноземних інвесторів. Проте до чотирьох регіонів (Тернопільської, Кіровоградської, Чернігівської та Чернівецької областей) надходило у 2011 р. всього 0,5%, в 2010 р. – 0,6% та 2009 р. – 0,7% прямих іноземних інвестицій, тобто спостерігається тенденція до скорочення інвестицій. Така ситуація не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку регіонів, що посилює подальше збільшення розриву у їх розвитку і нерівномірному розвитку сфери прикладання праці.

З метою виявлення причин перешкоджання становленню інноваційної моделі розвитку економіки та вирішення проблем регіональної економічної диференціації НДІ праці і зайнятості населення у 2012 р. проведено наукове дослідження (за методом вибіркового обстеження 336 підприємств, установ, організацій та 27 регіональних органів державного управління).

Для цього були розроблені дві анкети: анкета №1 «Формування система робочих місць в пріоритетних

галузях економіки з урахуванням інвестиційної політики до 2015 р.» та анкета №2 «Формування системи робочих місць на конкретному підприємстві з урахуванням інвестиційної політики до 2015 р.».

Оцінка впливу інвестиційної діяльності на формування робочих місць на обстежуваних підприємствах здійснювалось за системою показників, а саме:

- коефіцієнт оновлення системи робочих місць (КОСРМ) – відношення кількості створених протягом року робочих місць до середньорічної чисельності штатних працівників;
- частка високопродуктивних робочих місць в загальній кількості створених робочих місць (ВПРМ);
- частка робочих місць, створених в процесі освоєння інвестицій (СВПОІ);
- інноваційна діяльність (ІД);
- бальна оцінка кваліфікаційного рівня працівників, потрібних для заміщення створених робочих місць (КР).

Результати дослідження показали, що динаміка масштабів створення робочих місць та вплив інвестиційної діяльності на їх якісні характеристики протягом 2010–2012 рр. стабільно не достатні. Так, за загальними даними за всіма обстеженими підприємствами, коефіцієнт оновлення системи робочих місць (КОСРМ) зріс з 4,75% у 2010 р. до 5,17% у 2011 р. і скорочується до 4,55% у 2012 р. Частка високопродуктивних робочих місць в загальній кількості створених робочих місць (ВПРМ) постійно зростає, але невисокими темпами: з 44,4% у 2010 р. до 49,2% у 2011 р. і 50,0% у 2012 р.

Позитивна, але невисока динаміка властива і показнику частки робочих місць, створених в процесі освоєння інвестицій (СВПОІ): з 25,5% у 2010 р. він зріс до 25,8% у 2011 р. і до 32,7% в 2012 р.

Процес створення робочих місць відслідковувався за видами інноваційної діяльності, які були поділені на 4 групи (табл. 1):

⁶ Державна інвестиційна політика: досвід зарубіжних країн. – [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://drozdenko.at.ua/load/0-0-0-321-20>.

➤ продуктову (розширення масштабів виробництва нових товарів або послуг, які орієнтуються на попит, що формується);

➤ технологічну (впровадження нових технологічних процесів);

➤ ринкову;

➤ організаційну (вдосконалення організаційних структур управління підприємством).

Щодо розподілу кількості робочих місць, створених в процесі інноваційної діяльності за різними напрямками інновацій, то найпоширенішою серед обстежених підприємств є продуктова інновація. Наприклад, майже 59,3% обстежених підприємств в цілому по Україні у 2010 р. створили робочі місця за рахунок продуктової інновації. При цьому питома вага продуктової інновації в 2011 р. зросла до 64,6%, а в 2012 р. до 65,5%.

Майже кожне п'яте робоче місце (22,0%) обстежених підприємств в цілому по Україні створено за рахунок технологічних інновацій. Проте ця тенденція має властивість скорочуватися і в 2011 р. становила всього 17,8%.

Щодо організаційного виду інновації, то в цілому по Україні в 2011 р. він становив 15,1% і його питома вага має тенденцію до зниження і в 2012 р. становила 11,6% проти 16,0% в 2010 р.

Щодо ринкової інновації, то питома вага її незначна (у 2011 р. — 2,5% і зросла до 2,8% в 2012 р.).

Як показав аналіз дослідження, майже повністю відсутня залежність між часткою робочих місць, що створюються в процесі освоєння інвестицій, й освітньо-кваліфікаційним рівнем працівників, які заміщують створені робочі місця.

Проведене дослідження дозволило з'ясувати, в чому причина недостатньої підтримки інвестиційної діяльності в регіонах.

Були виділені об'єктивні та суб'єктивні причини гальмування цих процесів. Об'єктивною причиною є відсутність державної підтримки впровадженню інновацій та високих технологій, зокрема не визначені пріоритетні галузі за регіонами для сприяння інноваційній діяльності, відсутність програми інноваційного розвитку підприємств на середньо та довгострокову перспективу. Суб'єктивною причиною можна вважати неохочість керівників підприємств до впровадження інноваційних проектів.

Більшість регіонів (23) вагомим чинником вважають державне регулювання та сприяння інноваційній діяльності, ніж модель поведінки підприємств.

На відсутність програм інноваційного розвитку підприємств на середньо- та довгострокову перспективу, як на головну причину низького інвестиційного розвитку, вказали 16 регіонів.

Серед перешкод становленню інноваційної моделі розвитку 9 областей відмітили неохочість ке-

рівників підприємств до впровадження інноваційних проектів, що, в першу чергу, пов'язано з недостатнім рівнем розвитку регіональних інноваційних програм.

На відсутність визначення пріоритетних для сприяння інноваційній діяльності галузей за регіонами вказало 7 регіонів.

Серед інших причин недостатньої підтримки інноваційної діяльності близько половини регіонів (13) виділили фінансово-економічні та організаційно-правові фактори.

Проведене дослідження інвестиційної діяльності та формування нових робочих місць на підприємствах усіх регіонів України дозволяє зробити висновки, що формування системи робочих місць на перспективу доцільно здійснювати з урахуванням регіонального економічного розвитку. Кожна область створює значний простір для впровадження інвестицій, як основи розвитку регіону.

Для визначення пріоритетів інвестиційної регіональної політики та політики зайнятості усі регіони були поділені на п'ять груп.

Перша група — області, де створений інвестиційний потенціал для забезпечення високої питомої ваги робочих місць, що створюються в процесі освоєння інвестицій, використовується рівномірною як для поліпшення структури робочих місць, так і для зростання чисельності зайнятих.

Друга група — області, де створений інвестиційний потенціал використовується більше для поліпшення структури створення робочих місць і менше — для зростання чисельності зайнятих.

Третя група — області, де інвестиційний потенціал досягає значних показників щодо впливу на структуру робочих місць і масштаби зайнятості тільки за умови покращення загальних макроекономічних умов діяльності підприємств завдяки збільшенню доступності позикових засобів та оптимізації фінансової політики уряду.

Четверта група — області, де помірний інвестиційний потенціал дозволяє підтримувати порівняно високі темпи зростання чисельності зайнятих — екстенсивний тип розширення зайнятості.

П'ята група — області, де інвестиційна політика в короткостроковому періоді недоступна для відтворення робочих місць, яка вимагає активізації процесів реструктуризації підприємств, що в подальшому дозволить розширити сферу зайнятості.

На основі анкетних досліджень нами були визначені пріоритетні галузі економіки регіону (економічна спеціалізація) на середньостроковий та довгостроковий період.

До I групи відносяться підприємства АР Крим, Волинська, Закарпатська, Полтавська, Харківська області.

Так, наприклад, АР Крим для впровадження інноваційної моделі розвитку на середньострокову перспективу планує реформування санаторно-курортного та туристичного секторів економіки.

На довгострокову перспективу на шляху поліпшення інвестиційного клімату і ефективної реалізації економічного потенціалу у АР Крим передбачена модернізація промисловості та сільського господарства, реформування санаторно-курортної галузі, формування безпечного екологічного середовища тощо.

Розвиток економічного комплексу Волинської області передбачає наближення до інноваційної моделі, за даними регіональної адміністрації (на середньострокову перспективу — технологічне оновлення та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, переорієнтацію підприємств на внутрішній ринок, імпортозаміщення сировини та комплектуючих; посилення інвестиційної привабливості регіону; розбудова транспортної інфраструктури; упровадження ресурсо- і енергозберігаючих технологій).

У довгостроковій перспективі інноваційна модель розвитку економіки регіону передбачає розвиток високотехнологічного агропромислового виробництва шляхом впровадження біологічного землеробства на основі використання місцевих сировинних ресурсів; створення ефективної системи охорони навколишнього природного середовища: зменшення забруднення водних об'єктів від скидання забруднюючих речовин та поліпшення якості питної води, розвиток туристично-рекреаційного комплексу. Така орієнтація структурних змін економіки регіону створює сприятливі умови для формування і розвитку людського потенціалу та передумови високої соціально-економічної ефективності зайнятості та позитивних зрушень в структурі попиту підприємств на працю.

До II групи відносяться підприємства Луганської області та м. Київ.

У Луганській області пріоритети економічного розвитку на середньострокову перспективу передбачають виконання ролі локомотива економічного розвитку такими видами економічної діяльності, як агропромисловий комплекс, добувна промисловість (вугілля, газ). У довгостроковій перспективі поштовх до розширення масштабів економічної діяльності й підвищення її ефективності очікується отримати завдяки запровадженню заходів і проектів, спрямованих на енергозабезпечення та енергозбереження. Також вагомим чинником поліпшення соціально-економічного становища регіону має стати розвиток транспорту і зв'язку.

До III групи відносяться підприємства Львівської, Тернопільської, Хмельницької, Черкаської областей.

Для Львівської області до пріоритетних видів економічної діяльності віднесені на середньострокову перспективу такі галузі як машинобудування, діяльність транспорту і зв'язку, будівництво, а на довгострокову — машинобудування, сільське господарство і переробна промисловість.

Економічна спеціалізація Хмельницької області передбачає в середньостроковій перспективі позитивні зміни у виробництві продуктів харчування, сільськогосподарської продукції, розвиток будівельної індустрії; створення умов для розвитку інфраструктури та модернізація промисловості шляхом технологічного оновлення, підвищення енергоефективності. В довгостроковій перспективі очікуються розвиток малого бізнесу як елемента структурної перебудови економіки; раціональне використання природно-ресурсного та туристично-рекреаційного потенціалу; розвиток курортів і туризму.

До IV групи відносяться підприємства Миколаївської, Херсонської, Кіровоградської, Запорізької, Донецької областей.

Економічний розвиток Кіровоградської області ґрунтується, за планами на середньострокову перспективу, на впровадженні ресурсозберігаючих, енергозберігаючих технологій (промисловість, агропромисловий комплекс, житлово-комунальне господарство), а на довгострокову — на впровадженні новітніх технологій у галузі промисловості та сільського господарства.

Запорізька область до пріоритетних напрямів розвитку господарського комплексу на середньострокову перспективу відносить модернізацію та технічне переоснащення підприємств металургії, енергетики, машинобудування та хімічного комплексу.

На довгострокову перспективу, здебільшого, промислові пріоритети економічного розвитку регіонального господарського комплексу доповнюватимуться розвитком високотехнологічного та наукоємного агропромислового виробничого комплексу та жиркової промисловості.

Плани щодо галузевих пріоритетів економічного розвитку Херсонської області передбачають на середньострокову перспективу визначальний внесок в підвищення соціально-економічного ефекту зайнятості в регіоні таких видів економічної діяльності, як сільське господарство, діяльність готелів і ресторанів, а на довгострокову перспективу — суднобудування і машинобудування, добувна промисловість та туризм.

До V групи відносяться підприємства Рівненської, Київської, Івано-Франківської, Дніпропетровської областей.

У Київській області регіональні пріоритети на середньострокову перспективу передбачають випере-

джальні темпи розвитку таких видів економічної діяльності, як агропромисловий комплекс і туристична діяльність. У довгостроковій перспективі основу розвитку регіонального господарського комплексу складатимуть харчова промисловість, туризм. Формуванню такого попиту сприятиме, за планами регіональної влади: перепрофілювання виробництва в агропромислому комплексі, технічне переозброєння і модернізація устаткування в переробній промисловості, розширення джерел фінансування досліджень і розробок, за рахунок використання потенціалу сучасних прогресивних форм організації взаємодії приватних і державних, виробничих і наукових установ.

Для Дніпропетровської області в середньостроковій перспективі розширення сфери прикладання праці в процесі наближення до інноваційної моделі розвитку економіки пов'язується з такими видами економічної діяльності, як торгівля, ремонт автомобілів, побутових виробів, діяльність готелів та ресторанів лише за умови перевищення обсягів створення робочих місць над обсягами їх ліквідації. Така галузева структура попиту на робочу силу не відповідає ані принципам інноваційного розвитку, ані завданням поліпшення добробуту населення регіону. На довгострокову перспективу випереджальні темпи розвитку в процесі наближення регіону до інноваційної моделі розвитку очікуються щодо таких видів економічної діяльності як промисловість, сільське господарство, будівництво та туризм.

Регіональні програми розвитку економіки Івано-Франківської області передбачають, що на середньострокову перспективу пріоритетними напрямками розвитку економіки стануть біологічне землеробство та переробка екологічно чистих продуктів; зменшення рівня забруднення атмосферного повітря, водних екосистем, ґрунтів, запобігання зсувним процесам.

На довгострокову перспективу, яка передбачає, зокрема, що поштовх до розвитку даватимуть нові та відновлювальні системи джерела енергії, новітні енергозберігаючі технології; застосування нанотехнологій і наноматеріалів для енергоефективних джерел енергії та накопичувачів електричної енергії. Такий характер господарювання створює передумови для значного поліпшення якісних характеристик попиту підприємств на робочу силу та нарощування частки високооплачуваних робочих місць і вакантних посад у складі такого попиту. Інвестиційна регіональна політика цієї області направлена на створення нових робочих місць за такими видами економічної діяльності, які вимагають активної реструктуризації підприємств, а це можливо в довгостроковій перспективі.

Висновки. Аналіз напрямів формування робочих місць за галузями економіки на середньо- та довгостроковий періоди дозволяє зробити такі висновки.

1. Пріоритетними галузями, які визначаються обсягами залучення інвестицій, на середньостроковий період стануть:

➤ для приватних інвестицій — галузі із великим вже накопиченим виробничим потенціалом, зокрема переробні галузі, будівництво;

➤ для державних інвестицій — такі сфери економічної діяльності, як установи дозвілля і культури, торгівлі;

➤ на довгостроковий період доцільна активна інвестиційно-інноваційна політика у напрямі структурних зрушень на користь високотехнологічних виробництв, енергоефективних технологій, розвитку імпортозаміщення тощо. Проте, економіка України до цього зараз не готова. Тому в перспективний період економіка буде розвиватися за старою моделлю із переважно сировинним середньо- і низькотехнологічним експортом на тлі низької інноваційної активності з практично вичерпаними традиційними джерелами інвестування. Це характерно для діяльності транспорту і зв'язку, виробництва електроенергії, сільського господарства і машинобудування тощо.

2. Серед пріоритетних галузей економіки регіонів, за даними анкетного обстеження, найбільша питома вага у середньо- і довгостроковий періоди припадає на машинобудування (це визначило 16 регіонів).

На сьогодні частка інвестицій в Україні на розвиток машинобудування залишається низькою (лише 5% у запропонованих інвестиційних проектах та обсягах їх фінансування з 2011 р.). Тому доцільно переглянути ці інвестиційні проекти і довести фінансування на проекти з розвитку машинобудування до 20% питомої ваги в структурі промисловості.

3. Існуюча модель розвитку економіки в регіонах України за рахунок інвестиційної діяльності на сьогодні не дозволяє вирішувати проблему створення сучасних високопродуктивних робочих місць, проте дає змогу розширити сферу прикладання праці та зменшити безробіття.

4. Актуалізація питань відтворення виробничого потенціалу промисловості вимагає переосмислення державної політики в забезпеченні цього процесу. Необхідність переходу на інноваційну стадію розвитку вітчизняного виробництва вимагає формування системи високопродуктивних робочих місць і висококваліфікованого кадрового потенціалу, які повинні виконувати провідну роль у процесі піднесення інноваційної сфери економіки.